

Research Databases. Бібліографічний список розрахований на науковців, викладачів, бібліотечних фахівців і всіх, кого цікавлять процеси становлення та розвитку неформальної освіти.

I. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

1. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII : [редакція від 19.01.2019 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.04.2019). – Назва з екрана.

* * *

2. Бабушко, С. Р. Вивчення дорослими іноземної мови у неформальному освітньому середовищі як засіб міжкультурного діалогу / С. Р. Бабушко, Л. С. Соловей // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України = Pedagogics and psychology. Newsletter of the NAPS of Ukraine. – 2016. – № 4. – С. 47–54.

Проаналізовано одну з освітніх можливостей неформальної освіти дорослих, що сприяє розвитку міжкультурного діалогу. Розглянуто сутність концепту «міжкультурна компетентність». Окреслено різні підходи до розв'язання проблеми інтеграції мігрантів у суспільство завдяки освітній діяльності громадської організації DVV International, зокрема через вивчення дорослими німецької мови.

3. Бабушко, С. Р. Особливості опанування дорослими учнями англійської мови як іноземної у неформальній та інформальній освіті / С. Р. Бабушко, Л. С. Соловей // ScienceRise: Pedagogical Education. – 2017. – № 6. – С. 23–29. – Бібліогр.: 13 назв.

Досліджено способи неформального та інформального навчання ESL дорослих учнів. Виявлено і проаналізовано спільні риси та відмінності в опануванні іноземної мови дорослими різних вікових категорій. Систематизовано подані респондентами пропозиції щодо підвищення ефективності процесу формування у дорослих учнів ESL компетентностей у неформальному та інформальному освітніх середовищах.

4. Василенко, О. В. Розвиток функціональної грамотності в системі неформальної освіти дорослих / О. В. Василенко // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України = Pedagogics and psychology. Newsletter of the NAPS of Ukraine. – 2016. – № 3. – С. 34–41. – Бібліогр.: 10 назв.

Розглянуто поняття функціональної грамотності, що дає змогу дорослій людині вступати у відносини із зовнішнім середовищем і ефективно в ньому існувати. Доведено пріоритетність формування функціональної грамотності у різних сферах життєдіяльності в освітній політиці розвинених країн і міжнародних організацій. Наголошено, що найширші можливості для формування функціональної грамотності в молоді і дорослих має неформальна система освіти, покликана здобувати знання й навички, необхідні для адаптації до постійних змін у соціальному середовищі, професійного, особистісного та соціального розвитку людини.

5. **Величко, В. Є.** Застосування ІКТ у неформальному навчанні майбутніх учителів математики / В. Є. Величко, О. Г. Федоренко // Фіз.-мат. освіта. – 2017. – Вип. 3. – С. 35–38. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2017_3_8 (дата звернення: 04.04.2019).

Стаття присвячена проблемі використання можливостей неформального навчання та використанню інформаційно-комунікаційних технологій в організації неформального навчання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів математики. Розглянуто неформальне навчання з точки зору теорії конективізму, а також питання взаємодії неформального та електронного навчання. Проаналізовано функції викладачів і майбутніх учителів математики у неформальному навчанні.

6. **Возняк, О.** Порівняльний аналіз формальної та неформальної освіти в контексті євроінтеграції освітнього простору / Оксана Возняк // Вища шк. – 2016. – № 2. – С. 41–47 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв.

Обґрунтовано специфіку, особливості формальної та неформальної освіти як елементів неперервного навчання в умовах євроінтеграції освітнього простору. Розглянуто типи та форми неформальної освіти. Зроблено порівняльний аналіз формальної та неформальної освіти.

7. **Голубенко, Т. О.** Формальна та неформальна освіта майбутніх соціальних працівників / Т. О. Голубенко // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 11, Соціальна робота. Соціальна педагогіка : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017. – Вип. 23. – С. 153–158. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2017_23_28 (дата звернення: 04.04.2019).

Стаття присвячена актуальній, але мало розробленій темі теоретичного визначення й законодавчого регулювання формальної і неформальної освіти та можливості використання зарубіжного досвіду в цій сфері в національному законодавстві про освіту в Україні. Розкрито зміст понять «формальна освіта» і «неформальна освіта». Розглянуто педагогічні особливості формальної та неформальної освіти у контексті реформування вищої освіти. Висвітлено важливість єдності формальної та неформальної освіти як невід’ємних елементів навчального процесу.

8. **Жихорська, О. В.** Формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу в умовах інтеграції неформальної та інформальної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Жихорська Оксана Володимирівна ; МОН України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – 20 с.

Дослідження присвячено проблемам формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу закладу вищої освіти в умовах інтеграції неформальної та інформальної освіти. Визначено поняття «професійна компетентність навчально-допоміжного персоналу закладу вищої освіти», обґрунтовано її зміст і структурні компоненти, виділено критерії та показники сформованості професійної

компетентності навчально-допоміжного персоналу закладу вищій освіти. Розроблено модель формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу закладу вищій освіти, яка базується на систематизації процесу підготовки та розвитку навчально-допоміжного персоналу з метою задоволення соціального замовлення на працівників з достатнім рівнем професійної компетентності. У результаті дослідження теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу закладу вищій освіти, розроблено методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу закладу вищій освіти в умовах інтеграції неформальної та інформальної освіти.

9. **Криволап, О. Ю.** Аналіз тенденцій післядипломної підготовки вчителів початкової школи в умовах неформальної освіти / О. Ю. Криволап // ScienceRise: Pedagogical Education. – 2016. – № 9. – С. 17–21. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2016_9%285%29_5 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано зарубіжні та вітчизняні наукові праці з проблеми виявлення й узагальнення сучасних тенденцій післядипломної підготовки вчителів початкової школи. Висвітлено роль формальної, неформальної та інформальної освіти. Доведено важливість поєднання цих видів післядипломної освіти дорослих. Окреслено глобальний і національний характер змін, що впливають на сформованість тенденцій вітчизняної післядипломної підготовки вчителів початкової школи.

10. **Мартинець, Л. А.** Залучення педагогів до професійного розвитку у неформальній та інформальній освіті / Лілія Астахівна Мартинець // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2017. – № 6. – С. 15–16. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2017_6_5 (дата звернення: 04.04.2019).

Розглянуто один з організаційно-педагогічних умов управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів, зокрема залучення педагогів до професійного розвитку в неформальній та інформальній освіті. Зроблено висновок: професійний розвиток педагогів є безперервним процесом, що не вважається завершеним після завершення роботи курсів підвищення кваліфікації або методичного заходу.

11. **Павлик, Н. П.** Неформальна освіта у системі освіти України [Електронний ресурс] / Павлик Надія Павлівна // Освітологічний дискурс : електрон. наук. фах. вид. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Текст. дані. – Київ, 2016. – № 2. – С. 27–36. – Бібліогр.: 10 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2016_2_5 (дата звернення: 20.02.2018). – Назва з екрана.

У статті розглянуто сучасну освітню систему України з позиції соціології освіти, системного підходу та теорії педагогічних інновацій. Розкрито соціальне значення освіти та її суспільних й індивідуальних результатів, схарактеризовано інституалізацію освіти як ієрархізовану навчально-виховну діяльність, виокремлено риси освіти як соціального

інституту. Описано структуру освіти як відкриту систему педагогічних підсистем різного порядку залежно від типів, ступенів, рівнів, ланок. проаналізовано закон неперервності освіти, що зумовив розвиток її неформальної та інформальної форм. Визначено соціальні передумови розвитку теорії та практики організації неформальної освіти як позаінституційної, цілеспрямованої, добровільної діяльності громадських об'єднань й осередків у сфері навчання та виховання. Виокремлено групи суб'єктів неформальної освіти.

12. **Павлик, Н.** Розвиток неформального сегмента у системі неперервної освіти / Надія Павлик // Неперерв. проф. освіта: теорія і практика. – 2016. – Вип. 1/2. – С. 7–12. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2016_1-2_3 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано зміст поняття «неперервна освіта» на основі семантичного аналізу вживання терміна в літературі. Узагальнено соціальні передумови розвитку концепції неперервної освіти, означено концептуальні положення та суперечності щодо зміни її ролі та змісту. Розглянуто авторські періодизації процесу становлення неперервної освіти. З'ясовано, що неформальна освіта існувала протягом усього періоду розвитку освітньої системи у формі інноваційної діяльності, яка в процесі підтвердження ефективності й результативності переміщувалася з площини позаінституційного у систему інституційного навчання.

13. **Павлик, Н.** Теорія і практика організації неформальної освіти молоді : навч. посіб. / Надія Павлик ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 161 с. – Бібліогр.: с. 118–129. – Текст доступний в Інтернеті: http://eprints.zu.edu.ua/26013/1/Teoriya_Neformalna_Osvita.pdf (дата звернення: 04.04.2019).

Навчальний посібник розроблено як компонент науково-методичного супроводу дисципліни «Організація неформальної освіти дітей і молоді», яка забезпечує професійну та практичну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

14. **Пантюк, Т. І.** Неформальна освіта як складова освіти впродовж життя: сутність, значення, перспективи / Т. І. Пантюк, М. П. Пантюк // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2018. – Вип. 8.– С. 40–49. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2018_8_6 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано специфіку сучасного освітнього простору в контексті процесів глобалізації, технізації, інтеграції, який потребує реалізації освіти впродовж життя людини. Наголошено на необхідності удосконалення існуючого освітнього поля у змістовій та інструментальній площинах. Доведено потребу не лише фахової підготовки, а й перепідготовки кадрів різного віку і профілю.

15. **Пічугіна, І. С.** Діяльність психолога в контексті духовно-морального розвитку особистості дорослих в умовах неформальної освіти / Ірина Сергіївна Пічугіна // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2018. –

№ 2. – С. 10–16. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2018_2_4 (дата звернення: 04.04.2019).

У статті проаналізовано діяльність психолога в контексті духовного розвитку особистості дорослої людини в неформальній освіті. Досліджено умови неформальної освіти дорослих, її особливості та складники. Проаналізовано специфіку діяльності психолога та умови неформальної освіти дорослих, визначено спільні риси.

16. **Плинокос, Д. Д.** Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи / Д. Д. Плинокос, М. О. Коваленко // Наук. пр. Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Економічні науки : зб. наук. пр. / Кіровоград. нац. техн. ун-т. – Кіровоград, 2016. – Вип. 29. – С. 53–60. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2016_29_9 (дата звернення: 04.04.2019).

Досліджено теоретичні підходи до визначення поняття «неформальна освіта», наведено різні дефініції, а також розглянуто особливості та детермінуючі риси неформальної освіти як чинника інноваційних перетворень у суспільстві. Виокремлено електронне навчання як різновид неформального навчання в системі неформальної освіти. Визначено, що подальше дослідження неформальної освіти дасть можливість використовувати її з метою прискореного переходу України до інноваційно орієнтованої економічної моделі та забезпечить сталий розвиток національної економіки.

17. **Рассказова, О.** Неформальна освіта дорослих у контексті показників людського розвитку / Олена Рассказова // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2017. – № 7. – С. 116–125. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2017_7_13 (дата звернення: 04.04.2019).

У статті виявлено й окреслено пріоритетні завдання неформальної освіти дорослих з урахуванням показників людського розвитку на основі аналізу сучасних світових теорій людського капіталу, людського потенціалу, людського розвитку.

18. **Рассказова, О. Л.** Освітні івенти як засіб формування громадянськості в неформальній освіті дорослих / Олена Львівна Рассказова // Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів, 2017. – Вип. 3. – С. 269–280. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2017_3_37 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано низку сучасних івентів, виявлено особливості їх організації і проведення, подано їх стислий опис та загальну характеристику освітніх можливостей. Для кращого розуміння змісту івентів приклади наведено як у сфері неформальної, так і формальної, тобто офіційної системи. Освітні івенти також охарактеризовано як засоби формування громадянськості дорослих. Подано визначення освітніх івентів. Залежно від пріоритетних завдань освітні івенти умовно об'єднано в категоріальні групи – офіційні, ділові, культурні. Розглянуті івенти мають як масовий, так і груповий чи камерний характер.

19. **Раус, В.** Використання технологій неформальної освіти вчителів початкових класів у системі методичної роботи / Вікторія Раус // Початкова шк. – 2016. – № 6. – С. 38–39.

Обґрунтовано необхідність удосконалення управління розвитком педагогічних компетентностей учителів початкових класів. Розглянуто систему методичної роботи в школі з використанням технологій неформальної освіти та висвітлено практичний досвід вчителів початкових класів. Розкрито особливості вибору кожної технології для розвитку й реалізації творчого професійного потенціалу педагога. Запропоновано модель узгодженої організації роботи всіх структур підвищення кваліфікації з питань управління самоосвітньою роботою педагогів.

20. **Раус, В. В.** Практичний досвід використання технологій неформальної освіти вчителів початкових класів у системі методичної роботи школи / В. В. Раус // Вісн. післядиплом. освіти : зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. вищ. навч. закл. «Університет менеджменту освіти». – Київ, 2016. – Вип. 16. – С. 123–133. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2016_16_16 (дата звернення: 04.04.2019).

Обґрунтовано необхідність удосконалення управління розвитком педагогічних компетентностей учителів. Узагальнено наукові підходи до проблеми організації неформальної освіти дорослих як складової неперервного навчання. Висвітлено практичний досвід використання технологій неформальної освіти вчителів початкових класів у системі методичної роботи. Подано рекомендації щодо вибору технологій неформальної освіти з урахуванням кількісного та якісного складу вчительського колективу. Запропоновано модель узгодженої організації роботи всіх структур підвищення кваліфікації з питань управління самоосвітньою роботою педагогів.

21. **Ружицький, В. А.** Розвиток професійних художніх умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі формальної, інформальної й неформальної освіти / В. А. Ружицький // Вісн. післядиплом. освіти. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. вищ. навч. закл. «Університет менеджменту освіти» ; голов. ред. В. В. Олійник. – Київ, 2016. – Вип. 1. – С. 105–115. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpopn_2016_1_13 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано шляхи розвитку професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі формальної, неформальної та інформальної освіти, виокремлено види діяльності та форми роботи зі студентами, що впливають на результативність професійних умінь.

22. **Рахліс, В.** Теоретичні аспекти підготовки перемовників засобами неформальної освіти / Вадим Рахліс // Новий Колегіум. – 2018. – № 1. – С. 78–81. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті йдеться про точку зору автора щодо відповідальності методів і форм передачі знань, що традиційно використовуються в неформальній освіті, тим завданням, які має реалізувати держава для забезпечення швидкого та якісного формування корпусу професійних перемовників.

23. **Савош, В. О.** Моделювання як засіб тематичного поєднання в системі неперервної освіти формальної, інформальної та неформальної освіти / Валентин Олексійович Савош // Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів, 2018. – Вип. 1. – С. 123–131. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_1_18 (дата звернення: 04.04.2019).

У статті узагальнено наукові напрацювання, що стосуються феноменів «моделювання» й «системи неперервної освіти», та розкрито авторське бачення їх суті. Систему неперервної освіти розглянуто в контексті системотвірної мети, вертикального та горизонтального напрямів її структурної організації, виокремлених суб'єкт-орієнтованих (дитячо-юнацька освіта, освіта дорослих) та засобово-орієнтованих (формальна, інформальна та неформальна освіта) складників.

24. **Слободинська, Т. С.** Неформальне навчання – одна з умов формування креативної особистості / Слободинська Т. С. // Вісн. наук.-метод. дослідж. Вінниц. гуманітар.-пед. коледжу. – 2018. – Вип. 1. – С. 9–10. – Бібліогр.: 3 назви.

Розглянуто переваги неформального навчання порівняно з традиційни. Доведено, що такий підхід є актуальним й ефективним, оскільки формує самостійну, креативну, сучасну, а отже, успішну особистість.

25. **Сулаєва, Н. В.** Аксіологічні орієнтири неформальної мистецької освіти майбутніх учителів / Сулаєва Наталія Вікторівна // Мистецтво та освіта. – 2017. – № 4. – С. 2–5. – Бібліогр.: 4 назви.

Висвітлено концепцію неформальної мистецької освіти майбутніх учителів у художньо-творчих колективах вищих педагогічних навчальних закладів. Подано визначення поняття «неформальна мистецька освіта» у системі професійної підготовки вчителя. Схарактеризовано мету, завдання, функції, принципи, зміст, форми, методи та види неформальної мистецької освіти студентів педагогічних закладів вищої освіти. Визначено ціннісні орієнтири неформальної мистецької освіти.

26. **Теренко, О. О.** Базові категорії неформальної освіти дорослих / Теренко Олена Олексіївна // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2018. – № 4. – С. 105–110. – Бібліогр.: 15 назв.

Систематизовано понятійно-категоріальний апарат неформальної освіти. Досліджено сутність поняття «освіта». Окреслено характерні особливості неперервної освіти.

27. **Ткаченко, О.** Гейміфікація освіти: формальний і неформальний простір / О. Ткаченко // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка, Рада молодих вчених. – Дрогобиц, 2015. – Вип. 11. – С. 303–309. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_45 (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано історію виникнення, поширення та впровадження гейміфікації (використання ігрових механізмів в освітянському контексті)

як сучасного інноваційного процесу, систематизовано категоріальний апарат гейміфікації освіти, визначено основні тенденції розвитку гейміфікації формальної і неформальної освіти.

28. **Черевко, С. В.** Удосконалення професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів у процесі підвищення кваліфікації засобами формальної і неформальної освіти / С. В. Черевко // Вісн. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. – 2017. – № 1. – С. 289–295. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2017_1_47 (дата звернення: 04.04.2019).

Розкрито нові аспекти удосконалення професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови удосконалення професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів у процесі підвищення кваліфікації засобами формальної та неформальної освіти. Акцентовано увагу на критеріях перебудови системи підвищення кваліфікації тренерів-викладачів.

29. **Яблоков, С.** Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови / Сергій Яблоков // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2018. – № 1. – С. 106–123. – Бібліогр.: 36 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/5048/1/Yablokov.pdf> (дата звернення: 08.04.2019).

Досліджено питання формального, неформального та інформального навчання англійської мови. Подано визначення понять «формальна», «неформальна» та «інформальна» освіта і навчання. розглянуто значення цих категорій у законодавчому полі України (зокрема у Законі України «Про освіту»). наголошено на значенні інтеграції формального, неформального та інформального навчання в підвищенні ефективності навчання іноземних мов.

II. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

30. **Загорулько Р. В.** Неформальное образование: сущность, специфика, тенденция развития / Р. В. Загорулько, Л. С. Дьяченко, А. Г. Маркевич // Инж. та освіт. технології. – 2015. – № 3. – С. 131–135. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itot_2015_3_41 (дата звернення: 08.04.2019).

Проаналізовано історію виникнення й розвитку неформальної освіти, специфіку розуміння її в різних країнах. Проведено порівняльний аналіз відмінних рис формальної та неформальної освіти. Розкрито основні принципи неформальної освіти: добровільність участі, доступність, задоволення актуальних потреб, варіативність і гнучкість програм, практико-орієнтована спрямованість змісту, орієнтація на фактичний результат тощо. Розглянуто характеристики змісту, форм, методів формальної та неформальної освіти. Виокремлено основні групи суб'єктів, що динамічно розвиваються як сегменти неформальної освіти. Виявлено можливі способи співпраці між зазначеними видами освіти.

31. **Закревська, С.** Визначення неформальної освіти в Бельгії: теоретичний й практичний аспекти / Світлана Закревська // Пед. процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка. – 2017. – № 3. – С. 39–43. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://pptp.kubg.edu.ua/images/2017/3/9.pdf> (дата звернення: 08.04.2019).

Проаналізовано проблематику й сутність характеристики категорії «визнання неформальної освіти дорослих». Розглянуто теоретичні аспекти проблеми та її реалізація в процесі проведення міжнародних порівняльних проектів у сфері неформальної освіти дорослих. Основну увагу зосереджено на досвіді Бельгії, де питання визнання результатів неформальної освіти дорослих початку XXI ст. посідають особливе місце в загальній системі освіти цієї країни.

32. **Заярна, В.** Особливості розбудови міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді у ЄС: організаційно-процесуальний аспект / Вікторія Заярна // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2016. – № 6. – С. 230–239. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_6_25 (дата звернення: 04.04.2019).

Висвітлено особливості розбудови міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти дітей та учнівської молоді в Європейському Союзі в аспекті організаційно-процесуальних засад. Проаналізовано науковий доробок зарубіжних і українських учених з означеної проблеми. На основі застосування методу структурно-системного аналізу визначено організаційні й процесуальні засади досліджуваного феномену. Зроблено акцент на багаторівневості міжнародного співробітництва у сфері неформальної освіти в ЄС та специфіки сучасних процесів у цій сфері в аспекті кроссекторальної взаємодії й валідації результатів неформальної освіти.

33. **Заярна, В. С.** Проблема неформальної освіти дітей і молоді в ЄС у контексті дослідницьких тенденцій української педагогічної науки / В. С. Заярна // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – Vol. 3, Iss. 69. – С. 39–41. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/ped_psy_iii34_69.pdf (дата звернення: 04.04.2019).

Розглянуто доробок сучасних українських науковців з питань розвитку сфери неформальної освіти як складової реалізації освіти впродовж життя на загальноєвропейському рівні. Застосування загальнонаукових методів аналізу, синтезу, узагальнення дали змогу систематизувати існуючі в українській педагогічній науці підходи за віковою категорією суб'єктів освітнього процесу та напрямками реалізації неформальної освіти. Детально проаналізовано праці українських учених, присвячені європейській системі неформальної освіти дітей і молоді. Визначено подальші перспективи наукових пошуків.

34. **Ісаєва, О. А.** Висвітлення проблеми неформальної освіти вчителів у Республіці Білорусь на основі робіт білоруських експертів / О. А. Ісаєва

// Інновац. педагогіка. – 2018. – Вип.4, т. 1. – С.43–48. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2018_4\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2018_4(1)_11) (дата звернення: 04.04.2019).

Розглянуто сектор неформальної освіти вчителів у Республіці Білорусь через призму поглядів білоруських дослідників – педагогів-теоретиків і андрагогів-практиків. Схарактеризовано їхні думки щодо значення цього сектора навчального процесу, його специфічних рис і методів реалізації в білоруських умовах.

35. **Компанієць, О.** Система неформальної освіти в державі Ізраїль / Олександра Компанієць // Новий Колегіум. – 2017. – № 2. – С. 54–57. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2017_2_17 (дата звернення: 04.04.2019).

Визначено місце неформальної освіти в сучасній освітній системі держави Ізраїль. Виокремлено певні особливості у визначенні поняття «неформальна освіта» в ізраїльській фаховій літературі. Розглянуто форми і напрями освітянської роботи в системі неформальної освіти держави Ізраїль.

36. **Луговий, В. І.** Комунальні коледжі США: досвід для України / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України = Pedagogics and psychology. Newsletter of the NAPS of Ukraine. – 2016. – № 2. – С. 37–48. – Бібліогр.: 19 назв.

На прикладі провідного штату Флорида проаналізовано специфіку комунальних коледжів США з огляду на розвиток відповідних закладів освіти в Європі та Україні. Зазначено, що ці коледжі відіграють велику роль у забезпеченні формальної і неформальної освіти впродовж життя, насамперед післясередньої невищої та вищої освіти як загальноакадемічного, так і професійного спрямувань.

37. **Мелешко, І. В.** Визнання результатів неформальної освіти дорослих у Фінляндії: особливості і механізми / Мелешко І. В. // Пед. науки : зб. наук. пр. – Херсон, 2018. – Вип. 82, т. 1. – С. 23–26. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2018_82%281%29_6 (дата звернення: 04.04.2019).

У статті здійснено спробу визначити сутність валідації результатів неформальної освіти дорослих у Фінляндії та проаналізувати особливості функціонування механізмів визнання та підтвердження кваліфікацій, здобутих під час неформального навчання дорослого учня, а також окреслити можливості використання позитивного фінського досвіду в Україні.

38. **Мелешко, І.** Ключові принципи функціонування неформальної освіти дорослих у Фінляндії / Мелешко Інна // Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів : матеріали VI Міжнар. наук.-методол. семінару, 18 трав., 2017 р. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Хмельниц. нац. ун-т [та ін.]. – Київ ; Хмельницький, 2017. – С. 39–42. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст

статті доступний в Інтернеті:
http://ipood.com.ua/data/NAUKOVI_CENTRY/UNESCO/Publications/khmelnys_k_tezy_2017_.pdf (дата звернення: 08.04.2019).

Розглянуто фінську систему неформальної освіти дорослих (ліберальна освіта дорослих). Основним принципом фінської ліберальної освіти дорослих є розвиток особистості, підготовка дорослих до професійної діяльності в умовах жорсткої конкуренції. Сьогодні неформальна освіта покликана просувати дорослих, готуючи їх до діяльності в динамічному соціальному та економічному середовищі. Найважливішою рисою фінської системи ліберальної освіти дорослих є право вибору, особливо це стосується навчального плану та програм.

39. **Мелешко, І. В.** Неформальна освіта дорослих як фактор соціокультурної модернізації українського суспільства: досвід Фінляндії / Мелешко І. В. // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – Вип. 61. – С. 178–161. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/61-2018/46.pdf> (дата звернення: 08.04.2019).

У статті розглянуто поняття «неформальна освіта дорослих» у контексті модернізації українського суспільства, розкрито його сутність як фактора соціокультурних та соціально-економічних трансформацій. Проаналізовано важливість якісно нових підходів до організації послуг освіти дорослих, що сприяє професійному та особистому розвитку. Визначено, що фінська неформальна освіта дорослих пов'язана з навчально орієнтованим особистісним процесом, у якому дорослі учні є активними споживачами знань і навичок, відтворюваних не за вимогою системи освіти, а для особистого зростання та вдосконалення. На прикладі досвіду Фінляндії сформульовано основні стратегії неформальної освіти дорослих для потреб українського суспільства.

40. **Мелешко, І. В.** Основні складники розвитку неформальної освіти дорослих Фінляндії / Мелешко Інна Вікторівна // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – № 13/14. – С. 98–103. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2250/2326> (дата звернення: 08.04.2019).

Розкрито фінський досвід неформальної освіти дорослих, яка є важливим складником неперервної освіти і має великі потенційні можливості щодо розвитку суспільства, держави й особистості. Зроблено аналіз функціонування освітніх інституцій неформальної освіти дорослих і особливостей їх взаємодії. Визначено, що основною перевагою фінської концепції неформальної освіти дорослих є усвідомлення соціальної рівності, прав і можливостей навчання дорослих учнів.

41. **Мелешко, І. В.** Становлення та розвиток провайдерської мережі неформальної освіти дорослих / Інна Мелешко // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2018. – № 5. – С. 46–56. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст

статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2018_5_7 (дата звернення: 08.04.2019).

Розглянуто складові основи системи неформальної освіти дорослих. Проаналізовано інституційні елементи структури основних провайдерів неформальної освіти дорослих Фінляндії.

42. **Павлик, Н. П.** Зарубіжний досвід неформальної освіти / Н. П. Павлик // Наук. зап. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2016. – № 1. – С. 264–273. – Бібліогр.: 34 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_50 (дата звернення: 84.04.2019).

Подано результати компаративного аналізу становлення неформальної освіти за кордоном за хронологічно-територіальним критерієм: Скандинавські країни, країни Європейського Союзу, Канада і США, країни Східного партнерства, Росія. Визначено основні тенденції організації неформальної освіти за кордоном. Розглянуто основні інститути неформальної освіти, а також форми і методи її організації. Встановлено, що основними провайдерами неформальної освіти є громадські об'єднання, освітні заклади та професійні спілки. Ознаками розвиненої системи неформальної освіти є розробленість нормативно-правової бази і функціонування державних механізмів її забезпечення.

43. **Повалій, Т. Л.** Неформальна хореографічна освіта в Республіці Польща / Т. Л. Повалій // Актуальні питання мистецької освіти та виховання : зб. наук. пр. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2017. – Вип. 1. – С. 59–69. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmov_2017_1_9 (дата звернення: 04.04.2019).

Розглянуто неформальну хореографічну освіту й особливості функціонування її осередків у Республіці Польща. Конкретизовано основні поняття – «хореографічна освіта» та «неформальна освіта». Проаналізовано витoki неформальної хореографічної освіти в Польщі (індивідуальна танцювальна підготовка, створення палаців і центрів культури, запрошення на професійну сцену танцівників-аматорів). Розкрито структуру (школи мистецтв, палаци та будинки культури, ансамблі танцю, хореографічні студії, центри, клуби, гуртки, курси) та зміст (авторські навчальні програми) неформальної хореографічної освіти в сучасній Польщі.

44. **Татомир, І. Л.** Легалізація досягнень неформальної онлайн-освіти: досвід розвинутих держав у розробленні єдиного інноваційного паспорта навчання / І. Л. Татомир // Екон. вісн. Запоріз. держ. інж. акад. – 2017. – Вип. 2, ч. 1. – С. 29–33. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_2\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_2(1)_7) (дата звернення: 04.04.2019).

Проаналізовано кращі світові практики у формуванні інноваційного паспорта навчання та визначено чинники, які перешкоджають його визнанню. Встановлено, що важливими віхами на шляху до визнання неформального та інформального навчання стало запровадження Європейським Парламентом Паспорта мобільності. З'ясовано, що вагомим здобутком у питаннях забезпечення переходу від кваліфікаційної моделі до повноцінних компетентнісних моделей досягли уряди країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку, запропонувавши провадити

дипломи компетенцій, які супроводжували б людей у їх професійній кар'єрі. Обґрунтовано, що найбільш узагальненим варіантом інноваційного «Паспорта навчання» став запропонований Європейською Комісією проект VM-Pass.

45. **Фучила, О. М.** Неформальна освіта дорослих у м. Брюссель (Бельгія) на прикладі неприбуткової організації «Сітізенн» / Фучила Олена Миколаївна, Балацька Любов Петрівна // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2018. – № 2. – С. 139–143. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://ped-journal.cdu.edu.ua/article/view/2475/2573> (дата звернення: 04.04.2019).

У статті розглянуто основні аспекти неформальної освіти дорослих у багатопрофільному суспільстві Бельгії у її найбільш насиченому іммігрантами регіоні «Брюссель-Столиця». Виокремлено переваги та недоліки неформальної освіти та проблеми залучення громадян до навчання у ній. Особливості навчання дорослих в епоху глобалізації та поширення міграційних процесів показано на прикладі діяльності неформальної організації «Сітізенн».

46. **Brock-Utne, B.** Using a narrative approach to researching literacy and non-formal education in Africa and Asia / Brock-Utne Birgit // International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. – 2018. – Vol. 64, Iss. 6. – P. 701–711. – DOI: 10.1007/s11159-018-9755-5

Досліджено стан грамотності та неформальної освіти в Африці й Азії. Африканські приклади наведено з Південної Африки і Танзанії, азіатські – з Філіппін і Шрі-Ланки.

47. **Educating for virtue:** How wisdom coordinates informal, non-formal and formal education in motivation to virtue in Canada and South Korea / Ferrari Michel, Bang Hyeyoung, Ardelt Monika, Feng Zhe // Journal of Moral Education. – 2019. – Vol. 48, Iss. 1. – P. 47–64. – DOI: 10.1080/03057240.2018.1546169

Досліджено ефективні способи координації неформальної, інформальної та формальної освіти в мотивації чесноти в Канаді та Південній Кореї.

48. **European inventory** on validation of non-formal and informal learning – 2016 update : Synthesis report / European Centre for the Development of Vocational Training. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 100 p.

Звіт Європейського центру розвитку професійної підготовки з приводу європейської інвентаризації щодо валідації неформального та інформального навчання за 2016 рік.

49. **Fernández-Limón, C.** The role of non-formal contexts in teacher education for STEM: the case of homo3 science and technology interactive centre / Fernández-Limón Claudia, Fernández-Cárdenas Juan Manuel, Galindo Alma Adrianna Gómez // Journal of Education for Teaching. – 2018. – Vol. 44, Iss. 1. – P. 71–89. – DOI: 10.1080/02607476.2018.1422623.

У статті досліджено роль неформального контексту в педагогічній освіті вчителів, які викладають у державних школах у штаті Нуево-Леон, Мексика.

50. **Greaves, M.** Shelter in a storm: A case study exploring the use of psycho-social protection Strategies in non-formal refugee education in Lebanon / Greaves Morten, Nabhani Mona, Bahous Rima // International Journal of Educational Development. – 2019. – Vol. 66. P. 70–77. – DOI: 10.1016/j.ijedudev.2019.02.005.

Розглянуто досвід учителів щодо застосування стратегії психосоціального захисту в контексті неформальної освітньої програми для біженців у Лівані при індуктивному створенні освітніх практик, які допомагають забезпечити психосоціальне благополуччя дітей, що перебувають під їх опікою.

51. **Kapur, R.** Non-Formal Education [Electronic resource] / Radhika Kapur // ResearchGate : [науковий портал та соціальна мережа, засіб співробітництва між вченими з будь-яких наукових дисциплін]. – Text data. – Berlin, 2018. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/323745512_Non-Formal_Education (last access: 08.04.2019).

Досліджено поняття неформальної освіти, її значення, види та засоби впровадження.

52. **Non-Formal Learning Handbook for Volunteers and Volunteering Organisations.** – Berlin, 2017. – 63 p. – Mode of access: <http://www.icye.org/wp-content/uploads/2017/06/NFE-Handbook-May-2017.pdf> (last access: 08.04.2019).

Довідник «Неформального навчання для волонтерів та організацій волонтерів» є результатом проекту «Волонтери на інтерфейсі між формальною та неформальною освітою». Основні цілі проекту – створення синергії між формальною і неформальною освітою, сприяння використанню неформальних методів навчання у формальній освіті для задоволення потреб у навчанні дітей і молоді, зокрема молодих людей, що перебувають у небезпеці.

53. **Spiteri, M.** The benefits of non-formal learning [Electronic resource] / Mahira Spiteri // EPALe : Electronic Platform for Adult Learning in Europe. – Text data. – Europe, 2016. – Mode of access: <https://ec.europa.eu/epale/en/blog/benefits-non-formal-learning> (last access: 08.04.2019).

У статті презентовано досвід роботи вчителя з Мальти Луї Дебонно як тренера з неформального навчання волонтерів Європейської служби добровольців і тренера з прав людини в Раді Європи.